

Verslag derde Veluweberaad, 6 februari 2019 te Karel V, Utrecht

Interbestuurlijke kennisinfrastructuur voor gezamenlijke oplossingen van urgente maatschappelijke opgaven in de leefomgeving

Aan het Veluweberaad nemen bestuurders van provincies, gemeenten en waterschappen en high-level vertegenwoordigers van de ministeries van IenW en BZK, omgevingsdiensten, GGDGHOR en kennisinstellingen deel. Dit verslag bevat een korte beschrijving van de doelen van het Veluweberaad en de belangrijkste bevindingen van de gevoerde dialoogsessies tijdens het derde Veluweberaad op 6 februari 2019.

Doelen Veluweberaad en kenniscommunities

Nederland kent urgente maatschappelijke opgaven in het fysieke domein, die zich op lokaal, regionaal, nationaal én internationaal niveau manifesteren. Ze brengen op al deze niveaus specifieke kennis- en informatiebehoefte met zich mee. Gemeenten en provincies worden gestimuleerd om lokale en regionale kennisagenda's te formuleren. Er zijn in het bijzonder inspanningen nodig om vertaalslagen te maken van zowel lokale naar regionale en (inter)nationale kennis als andersom. Hierbij komt dat kennis steeds belangrijker wordt vanwege de integraliteit van de vraagstukken. Het is belangrijk om kennis zó te organiseren dat de transitie-opgaven effectief kunnen worden aangepakt.

Over en weer is bij kennisinstellingen en overheden nog veel onbekendheid wat zij aan data, kennis en inzichten hebben te bieden. Overheden en kennisinstellingen (landelijk en regionaal) werken vanuit het Veluweberaad samen aan kennisdelen. Zij willen landelijk beschikbare kennis koppelen aan kennis op lokaal en regionaal niveau. Zo wordt de kennis resultaatgericht ingezet.

Hiervoor is een gezamenlijke en meerjarige inspanning in tweerichtingsverkeer voor nodig om de kennisinfrastructuur te laten aansluiten bij de maatschappelijke opgaven en kennisbehoefte in de komende jaren en de verschuiving van de beleidsverantwoordelijkheden onder de Omgevingswet. Om de doelen van het Veluweberaad te realiseren zijn 4 kenniscommunities van start gegaan waartoe in het tweede Veluweberaad van 7 februari 2018 is besloten. In de gestarte kenniscommunities, getrokken door lokale en regionale bestuurders en directeurs van kennisinstellingen, wordt gezamenlijk geleerd hoe kennis effectief kan worden uitgewisseld, toepasbaar gemaakt en hoe gezamenlijk vraagarticulatie wordt gerealiseerd. Daarmee wordt (mede) invulling gegeven aan de implementatie van de Omgevingswet, zowel aan de integrale bestuurlijke betrokkenheid én aan de meer op uitvoering gerichte aanpak.

Belangrijkste bevindingen van het derde Veluwe beraad, 06 februari 2019

Het derde Veluweberaad markeert een omslag naar concrete uitvoering in de 4 kenniscommunities. Aan de hand van pitches en dialoogsessies worden de belangrijkste bevindingen van het afgelopen jaar gedeeld. Lilian van de Aarsen (ministerie van IenW) leidt de interbestuurlijke dialoogsessies over de voortgang van en de opgedane ervaringen in de kenniscommunities. Dit Veluweberaad wil een volgende stap zetten op weg naar een interbestuurlijke kennisinfrastructuur. Leidend motto is, om die reden, **#hoe dan?**

Eind 2019 wordt een vierde Veluweberaad voorzien waarin de resultaten van de verdere uitwisseling van kennis en opgedane leerervaringen van de kenniscommunities centraal zullen staan.

Op hoofdlijnen de belangrijkste bevindingen van het derde beraad

1. Bij de aanpak van maatschappelijke opgaven hoort een kennisoriëntatie. De noodzaak van een gezamenlijke kennisbasis wordt breed gedeeld. Actieplannen voor transitie moeten belegd zijn met een kennisagenda. Hierbij gaat het niet alleen om kennis van nu, maar ook om de kennis die over enkele jaren nodig is en die inzicht biedt in effecten op langere termijn. Overheden moeten het publieke belang kunnen borgen, hieraan ligt (toepassing van) kennis ten grondslag.

2. Kennis is in het algemeen sectoraal georganiseerd. Het is nodig manieren te vinden om meer integraal en over grenzen van sectoren heen te kijken, in de geest van de Omgevingswet. Samenhang zorgt voor onvermijdelijke complexiteit en genereert een vraag naar kennis die interdisciplinair is. Dit is een cultuurveranderingsopgave voor alle betrokken partijen. Gezamenlijke leerervaringen moeten worden benut in de op te zetten kennisinfrastructuur.
3. Kennis die gevraagd wordt, kan verschillend zijn voor de verschillende overheidsniveaus. Oplossingen moeten op regionaal niveau bereikt worden. Daarvoor moet kennis toepasbaar zijn en aansluiten bij vragen en behoeften in de regio, handelingsperspectief bieden. Een belangrijke opgave voor de kenniscommunities is om regionale thema's met landelijke kennis te verbinden en lokale kennis te benutten. De kennisinfrastructuur die nu nog vooral nationaal is georganiseerd moet hierop worden aangepast. De gezamenlijke kennisagenda moet geen van de overheden klem zetten en dienstbaar zijn aan alle overheden.
4. De transitie-opgaven vergen schakelen en samenwerken tussen schaalniveaus: top-down meets bottom-up. Er is tweerichtingsverkeer nodig tussen de op nationaal en regionaal niveau georganiseerde kennis. Richtinggevende indicatoren kunnen helpen om te kunnen sturen en schakelen tussen de verschillende schaalniveaus. Ook is goede samenwerking en partnerschap van de kennisinstellingen en uitvoeringsorganisaties als toeleveranciers van kennis vereist.
5. In algemene zin geldt dat kennis verspreiden succesvoller verloopt als die kennis bij ontvangers in vruchtbare aarde valt. Acceptatie van kennis vraagt aandacht. Als kennis onwelgevallig is, kan deze worden gemarginaliseerd. Aandacht moet uitgaan naar kennisverschillen tussen partijen in de samenleving en onderliggende, normatieve, beweegredenen die acceptatie van kennis bepalen.

Impressie van gesprekken over de voortgang van de kenniscommunities

Kenniscommunity bodem en ondergrond (bestuurlijk trekker: Tjeerd van der Zwan, burgemeester Heerenveen/VNG; Ron Thiemann, Deltares)

Tjeerd van der Zwan introduceert de kern van de context en aanpak.

De kennis die door verschillende overheidslagen wordt gevraagd, is heel verschillend. De kennisinstellingen zijn vooral aangesloten op de vraagarticulatie op rijksniveau. Dat is nog niet het geval t.a.v. de kennisbehoeften in de regio (gemeenten, waterschappen, provincies). Er is een 'gap' tussen de kennis die nodig is en de kennis die beschikbaar is (de regio heeft geen kennisinstellingen). De vraag is dan ook: waar krijgt kennis een plaats in de regio?

De kenniscommunity bodem en ondergrond heeft een praktische benadering gehanteerd. Tijdens een overleg met Friese wethouders eind januari jl. is de agenda van een willekeurige wethouder langsgelopen om te zien welke 'kennisbehoefte' deze wethouder heeft. Het bleek hierbij dat de wethouder sprak met verschillende bedrijven over activiteiten met impact op bodem en ondergrond. Dat vraagt om een visie op bijvoorbeeld geothermie, wel of niet gaswinning, grootschalige zonneweides op een zandwinplas, etc. Hoe moet de wethouder hiermee omgaan?

De kenniscommunity bodem en ondergrond stelt de volgende onderwerpen centraal:

- Samenhang aanbrengen: binnen de regio en tussen regionaal en nationaal niveau;
- Toegankelijkheid van kennis vergroten:
  - Binnen overheidsorganisaties: we zien dat overheden vaak nog vanuit sectoren werken. Kennis vloeit intern niet altijd automatisch tussen afdelingen en personen.
  - Tussen overheden: het waterschap heeft bijvoorbeeld de kennis, maar deze is niet altijd te vinden/toegankelijk voor andere overheden.
  - Vanuit kennisinstellingen: ook hier is verbetering nodig en mogelijk.
- Toepasbaarheid van kennis vergroten: kennis moet beter aansluiten bij de dagelijkse werkwijzen/praktijken van overheden. Als kennis daarop niet aansluit en de toepassing veel

(extra) inspanning vraagt van ambtenaren om toe te passen, dan zal die kennis niet benut worden (er wachten nog veel meer dossiers).

- Acceptatie van kennis vraagt meer aandacht: als kennis bijvoorbeeld onwelgevallig is, dan kan deze worden gemarginaliseerd. Als bedrijven met een kennisvoorsprong bij gemeenten aankloppen, dan kan deze kennis door overheden (wellicht terecht) worden gewantwoord.
- Het organiseren van kennis voor het oplossen van maatschappelijke vraagstukken betreft **een integrale aanpak**, waarbij toegankelijkheid, toepasbaarheid en acceptatie van kennis in acht wordt genomen.
  - Hiervoor moet over de grenzen van sectoren worden gekeken, dit is een **organisatieverandering** en wellicht zelfs een cultuurveranderingsopgave. Dit geldt voor zowel overheden *als* kennisinstellingen.
  - Het is belangrijk om een **gevoel van urgentie** te hebben. Dit wordt gecreëerd doordat bestuurders steeds meer bevraagd worden vanuit de maatschappij (vanuit burgers of door het aankloppen van bedrijven). Hierbij gaat het dan om zowel urgentie voor kennis als om integraliteit van deze kennis.
  - **Opgave gericht werken** draagt bij aan (bestuurlijk gevoelde) urgentie en maakt de noodzaak van het doorbreken van kokers zichtbaar. Op dit moment zijn bodemlokketten en -samenwerkingsverbanden sectoraal georganiseerd.

De deelnemers benadrukken het belang van aansluiting van dit gedachtegoed in IBP, NOVI en dergelijke. Actieplannen voor transitie moeten belegd zijn met een kennisagenda. Hierbij gaat het niet alleen om de kennis van NU, maar ook om de kennis die over enkele jaren nodig is voor de regionale energietransitie bijvoorbeeld. Overheden moeten het publieke belang kunnen borgen, hieraan ligt (toepassing van) kennis ten grondslag. Wellicht is een wethouder 'Kennis' een oplossing. Bestuurlijk gevoel voor urgentie kan ook gevonden worden in de mogelijkheden die kennistoepassingen bieden voor beheersing of reductie van kosten. Belangrijk is om vraagstukken op regionaal schaalniveau te organiseren. Ter illustratie wordt de casus van de lokale inrichting van bedrijventerreinen genoemd, wat leidde tot suboptimale oplossingen in de regio. De kennisinstellingen moeten meer aandacht hebben voor de bruikbaarheid van hun kennis en producten op regionaal/lokaal niveau. Daarbij geldt de noodzaak van samenwerking tussen kennisinstellingen.

De ambities voor 2019 zijn helder, de conclusie is vooral om aan de slag te gaan: doe ervaring op met de aspecten integraliteit, samenhang, toepasbaarheid en acceptatie van kennis door uitwisseling/samenbrengen van mensen die werkzaam zijn bij verschillende organisaties. Het werkgebied blijft de provincies Zeeland en Friesland.

De volgende aandachtspunten voor het werkplan worden genoemd:

1. Kijk naar de aanpak van organisatie van kennis in andere sectoren (bijvoorbeeld de watersector) en wissel ervaringen uit met andere kenniscommunities. Kijk ook eens naar gemeenschappelijke regelingen/beleid ten aanzien van inkoop, wellicht is het ook mogelijk om dergelijke practices toe te passen bij organisatie van kennis.
2. Kennisinstellingen Deltares, PBL, RIVM, KNMI worden gevraagd om medewerkers te leveren vanuit een van hun disciplines. Ook omgevingsdiensten en RWS zullen gevraagd worden om een medewerker beschikbaar te stellen. Deze groep gaat aan de slag met een vraag van de wethouder en werkt deze uit naar een antwoord dat aansluit bij de praktijk van gemeente.
3. Vervolgens wordt ook de stap naar het IPO gezet om te overleggen hoe zij bij kunnen dragen aan de pilot. Dit is belangrijk om zo ook de provincie zichtbaar te maken in deze kennis community.

4. De volgende schakel is aandacht voor de verankering van deze nieuwe manier van werken: zowel door koppeling aan IBP als binnen overheidsorganisaties en kennisinstellingen (opgave gestuurd, integraal, verbinden tussen de schalen)
5. Aansluiting op het digitaal stelsel Omgevingswet.

Kenniscommunity gezondheid en veiligheid in de leefomgeving (bestuurlijk trekker: Rik Janssen, gedeputeerde provincie Zuid-Holland/IPO; Els van Schie, RIVM)

De dialoog start met de vraag 'weten we elkaar te vinden?' aan de hand van voorbeelden rond ZZS en Gen X. Concrete vragen als 'hebben we een norm?' moeten op het juiste niveau, bijvoorbeeld bij de vergunningverlener, beantwoord kunnen worden. Startpunt voor de kennisdeling zijn de individuele (sectorale) netwerken, maar we moeten kijken waar die netwerken toegevoegde waarde bieden (en waar niet), waar (kennis)lacunes zitten, waar het schuurt en waar kansen voor betere samenwerking en een meer integrale aanpak kunnen worden benut. Hoe verhoudt deze kenniscommunity zich tot bijvoorbeeld de bestuurlijke versnellingsstafel opkomende stoffen? Wordt de kenniscommunity wel voldoende benut of worden (te)veel initiatieven tegelijk ingericht? Het is belangrijk om initiatieven te bundelen.

De kennis is in het algemeen sectoraal (bodem, water, veiligheid etc.) georganiseerd. Zoek naar manieren om meer integraal te kijken, in de geest van de Omgevingswet.

Een belangrijke opgave voor de kenniscommunities is om regionale thema's met landelijke kennis te verbinden. Ga uit van de maatschappelijke vraagstukken en betrek de burger. Van belang is dat kennisonderzoeken vertaald worden naar de burger en dat handelingsperspectief wordt geboden. Het structureel borgen van werkprocessen is een terugkomend thema in dit gesprek. Het is onvoldoende om afhankelijk te zijn van goede wil. Het is wenselijk om te weten met wie contact op te nemen voor een antwoord op een bepaalde kennisvraag. Ook zou voorkomen moeten worden dat bijvoorbeeld verschillende provincies contact zoeken met een zelfde kennisinstelling. Belangrijk is een rolverdeling af te spreken tussen schakels in de keten, bijvoorbeeld RIVM, GGD, omgevingsdiensten. De bestaande kennisinfrastructuur is nog onvoldoende robuust. Medische milieukundige kennisdeling is georganiseerd via de GGD. Er zijn afspraken wanneer de GGD het RIVM betreft. De rol van de Omgevingsdiensten kan versterkt worden, daarvoor is een herkenbaar loket bij Omgevingsdiensten nodig. Het thema leefomgeving zou centraal bij de omgevingsdiensten kunnen staan analoog aan het thema gezondheid bij de GGD. Op onderdelen zouden omgevingsdiensten zich kunnen specialiseren.

De ambitie voor de kenniscommunity is om te zoeken naar een duurzame structuur, met duidelijke werkprocessen.

Aandachtspunten voor het vervolg die genoemd zijn:

1. Maak de weg vrij voor een aanpak ten behoeve van oplossingen op regionaal niveau. Zet gemeenten centraal en organiseer toegang tot kennis en de toepasbaarheid van kennis lokaal. Motto: "Je vindt het uit op de plek waar het zich voordoet."
2. Overweeg, als vervolgstap voor de kenniscommunity, om de scope breder te maken dan ZZS.
3. Houd het praktisch. Maak een stappenplan voor de integratie van kennis voor ZZS en opkomende stoffen en licht er 3 praktijkvoorbeelden uit die voor het volgende Veluweberaad worden uitgewerkt tot aanbevelingen.

Kenniscommunity deltaprogramma ruimtelijke adaptatie (bestuurlijk trekker: Stefan Kuks, watergraaf Vechtstromen/UvW, tevens voorzitter stuurgroep DPRA; Gerard van der Steenhoven, KNMI)

Stefan Kuks schetst het Delta Programma Ruimtelijke Adaptatie, en laat zien dat het DPRA deel uitmaakt van een groeiend netwerk van overheidsinstellingen, bedrijven, kennisinstellingen, bevoegd gezagen. Deze partijen zijn bezig om zich een beeld te vormen van klimaatverandering, de risico's en

gevolgen/effecten daarvan en mogelijke maatregelen. Over het algemeen staan partijen nog aan het begin van beleidsontwikkeling. In dat proces is kennis heel belangrijk.

Vanuit DPRA wordt toegelicht op welke manier wordt gewerkt aan bewustwording en de ontwikkeling van handelingsperspectieven. In het DPRA programma zijn 40 werkregio's bepaald. De eerste stap is dat gemeenten stresstests uitvoeren, waarbij wordt onderzocht wat er gebeurt als bijzondere weersverschijnselen optreden, bijvoorbeeld extreme regenval. Dit leidt tot inzicht in mogelijke knelpunten en levert bewustwording op. In deze fase zijn bedrijven vooral betrokken als leverancier van kennis in de rol als adviseur of uitvoerder van onderzoek.

In de volgende fase in het DPRA zal het gaan over maatregelen. In deze fase is het bedrijfsleven nodig om mee te denken over (technische) oplossingen. Dit jaar zullen enkele pilots worden uitgevoerd waarbij mogelijke maatregelen in beeld worden gebracht. Belangrijk is de rol van partijen die in actie moeten komen. Wat wordt publiek of privaat aangepakt en gefinancierd? Dit vraagstuk wordt geïllustreerd aan de hand van het voorbeeld van verharding van tuinen. Hoe kan een gemeente dat aanpakken? Wat mag in dezen van burgers of private partijen worden verwacht?

De tafel buigt zich over factoren die van invloed zijn op de mate van succes van delen en verspreiden van kennis. In algemene zin geldt dat kennis verspreiden succesvoller verloopt als die kennis bij de ontvangers in vruchtbare aarde valt. Waargenomen wordt dat bij DPRA al aangesloten partijen klimaatverandering serieus nemen en bereid zijn in actie te komen. Relevant is de vraag hoe nog niet betrokken partijen bereikt kunnen worden. Voor het doorlopen van de stappen van bewustwording via handelingsperspectief naar actie wordt het beeld 'weten-willen-kunnen-doen' geïntroduceerd. Daarna is de vraag aan de orde wat gedaan kan worden om kennis te laten stromen naar de plek waar die nodig is. Alle deelnemers vertellen kort waar hun organisatie mee bezig is. Er is sprake van veel interesse, deelnemers tonen zich bereid om kennis te delen. Toch blijkt uit ervaring dat in de praktijk 'tussen droom en daad wetten in de weg kunnen staan, en ambtelijke organisaties'. Er blijkt een complex netwerk te zijn ontstaan van verantwoordelijkheden en bevoegdheden. Betrokken partijen stellen bovendien niet dezelfde prioriteiten.

Nog concreter wordt het bij de vraag hoe tot bruikbare kennis voor de uitvoerders kan worden gekomen. Daar is nog geen goed antwoord op. De deelnemers steunen zonder uitzondering het idee dat er een kennisinfrastructuur moet zijn waarin partijen elkaar kunnen vinden. Ook wordt de waarde gezien van een centrale ingang waar partijen terecht kunnen met vragen. Heldere vraagarticulatie wordt als een lastig te nemen horde gezien. En dit bemoeilijkt een robuuste programmering en organisatie van kennisleverantie door kennisinstututen.

De volgende aandachtspunten worden voor de kenniscommunity DPRA geformuleerd:

1. De wijze waarop burger science kan bijdragen aan kennis over klimaatadaptatie. Zelf meten koppelen aan landelijk meetnetten. Bijvoorbeeld over hittestress. Citizen science kan betrokkenheid van partijen vergroten en de stap helpen maken naar handelingsperspectief en actie.
2. Het ophalen van de belangrijkste (kennis)vragen van de werkregio's van deltaprogramma ruimtelijke adaptatie en het beter doorgronden hoe vraagarticulatie tot stand komt.
3. Bezie op welke manier omgevingsdiensten kunnen aanhaken bij de werkregio's van DPRA, met welk doel en resultaat.
4. Bezie in hoeverre betrokkenheid/het urgentiebesef vergroot wordt door klimaatadaptatie te framen vanuit zaken waar mensen tegenaan lopen, zoals wateroverlast. Draagt dit bij aan vraagarticulatie, aan de omslag naar handelingsperspectief en actie (en helderheid in publiek/private verdeling van acties)?
5. Nagaan op welke wijze bedrijfsleven/adviesbureaus te betrekken bij de kenniscommunity DPRA.

Verwacht wordt dat de pilots die in 2019 uitgevoerd worden resultaten laten zien en mogelijkheden bieden voor communicatie over deze kenniscommunity.

Kenniscommunity circulaire economie (bestuurlijk trekker: John Nederstigt, wethouder gemeente Haarlemmermeer/VNG; Hans Mommaas, PBL)

John Nederstigt heeft ervaring met CE opgedaan in Cirkelstad met het actief delen van kennis tussen CE steden en het verbinden van partijen. CE is een bestuurlijk vraagstuk bijvoorbeeld vanwege kwetsbaarheid van bedrijven én milieudruk. Het benadrukken van de economische kansen kan ervoor zorgen dat partijen gaan bewegen. Kijk bijvoorbeeld naar banen i.p.v. kosten en maak inzichtelijk dat een andere manier van inzamelen economisch gezien slim is.

De deelnemers aan de dialoogtafel benadrukken dat de CE opgave schakelen vergt en verbinden van bestuurlijke niveaus: top-down meets bottom-up. CE is complex, interdisciplinair, integraal, regionaal. Regionale overheden zijn al aan de slag en nog zoekend. Daarbij is er een sterke behoefte aan kennis: 'weten' (kennis) werkt agenderend. Er is tweerichtingsverkeer nodig tussen de op nationaal en op regionaal niveau georganiseerde kennis. Richtinggevende indicatoren kunnen helpen om te kunnen sturen en schakelen tussen de verschillende schaalniveaus. Positief nieuws is dat het PACE (Platform Acceleration CE) instituut naar Den Haag komt.

De deelnemers vertellen kort op welke wijze hun organisatie actief is in het werkveld CE. WEnR koppelt sectoren in het leveren van een bijdrage aan het sluiten van kringlopen (zoals bij landbouw, voedselsystemen). RWS heeft ervaring als adviseur, in de aanleg en het onderhoud van infrastructuur, in circulair inkopen. RWS is partner in het (nationale) programma monitoring en sturing CE. RWS heeft een relatie met Investnl; dit kan een interessante partij in het netwerk zijn. De UvW is actief in CE op terugwinnen (fosfaat, cellulose e.a. restproducten uit zuivering van afvalwater) en begint nu over 'de voorkant' na te denken. De UvW heeft veel praktijkervaring en is actief op circulair inkopen en regelgeving (einde afval). IenW opereert (ook) in de internationale context, heeft directe lijnen met PACE, WRI en andere internationale kennisinstellingen.

De kenniscommunity CE heeft nog slechts eerste stappen gezet. De partijen aan deze tafel willen zich verbinden aan de kenniscommunity CE. Bestuurlijk trekker John Nederstigt zal met hen, ondersteund door PBL, tot een programma voor 2019 en volgende jaren komen. Ook andere partijen worden bij de kenniscommunity betrokken zoals omgevingsdiensten en kennisinstellingen (zeker de instellingen die deelnemen aan het Veluweberaad).

De deelnemers aan tafel brengen verschillende invalshoeken in (zoals stedelijke samenwerking, economische dynamiek, kringlopen, launching customer-schap, monitoring en beleidsevaluatie). Van hun ervaringen kan gebruik gemaakt worden (leren door te doen).

Bij het ontwikkelen van het werkprogramma worden de volgende aandachtspunten genoemd:

1. Schakelen tussen schaalniveaus is nuttig en nodig: van lokaal tot (EU en) internationaal, tussen spelers in de waardeketen en tussen bestuur, kennis en bedrijfsleven (o.a. via RVO en Invest.nl). Het betrekken van het bedrijfsleven bij de kenniscommunity CE wordt verder geanalyseerd.
2. Vertrekpunt is een gezamenlijke indicatorenset voor grondstoffenstromen, waardebehoud, schadelijkheid van stoffen, een economisch model, het verbinden van ketens en voor ruimte in regelgeving. Het samen zoeken naar zinvolle, sturende indicatoren werkt verbindend in de kenniscommunity. Beoogd wordt een monitoringskader op te stellen dat de nationale agenda verbindt met de regionale en lokale agenda's om het transitieproces te ondersteunen.
3. Relevante dimensies zijn stedelijke samenwerking, economische dynamiek, kringlopen, launching customerschap, monitoring en beleidsevaluatie.
4. Monitoring van de CE is geen doel op zich- het gaat om meten en sturen op transities, niet alleen om het beperken van verspilling en bevordering van hergebruik van bestaande rest-

en afvalstromen, maar ook om circulair inkopen en veilig, duurzaam (her)ontwerp aan de 'voorkant' van het proces, zowel voor de leefomgeving, de consument en de werknemer.

5. Het gezamenlijk uitwerken van casussen maakt het concreet. Kennis over handelingsperspectieven, lessen trekken uit verleende experimenteeruimte en bruikbare afwegingskaders verdienen aandacht. Het organiseren van structurele uitwisseling van ervaringen en kennis hoort hier bij. Eerste stappen zijn en worden hiervoor gezet binnen de werkgroep van de kenniscommunity CE. Op 15 januari 2019 organiseerde die werkgroep een eerste kennismarkt CE. Vervolgstep is verder te verkennen wat de regionale vragen zijn en welke informatie al beschikbaar is dan wel relatief eenvoudig beschikbaar kan worden gemaakt voor de verschillende partijen.

Pitches VNG, IPO, UvW en het NOVI-traject over de organisatie van kennis

Lilian van den Aarsen nodigt de directeuren van de koepelorganisaties uit om de overige deelnemers deelgenoot te maken van hun ervaringen met het organiseren van kennis. Welke aanbevelingen doen zij voor het zetten van volgende stappen?

Edward Stigter (VNG) memoreert op 14 februari 2019 het eenjarig bestaan van het interbestuurlijk programma (IBP). Dit programma bevestigt dat alle overheden moeten samenwerken aan de oplossing van maatschappelijke opgaven. Gezamenlijkheid en wederkerigheid is essentieel. De aanpak van het Veluweberaad past in de koers van IBP. Realisatie van IBP vraagt om kennisoriëntatie. Samenwerking is niet vanzelfsprekend, het vraagt dat alle overheden verantwoordelijkheid nemen. Bij de aanpak van maatschappelijke opgaven hoort een kennisoriëntatie. Gemeenten zijn in staat beleid uit te voeren en klussen te klaren. Beleid ontwikkelen en daarvoor de juiste kennisoriëntatie te organiseren is minder vanzelfsprekend. Dat geldt ook voor het toepasbaar maken van kennis en het behapbaar maken voor de gemeentelijke praktijk. VNG zet zich ervoor in dat gemeenten vaardiger worden in kennisoriëntatie, vraagarticulatie en het hanteren van kennis in hun uitvoeringspraktijk. Dat vergt overleg over de samenwerking maar vooral samen doen! De systeemverantwoordelijkheid van het rijk is onmisbaar.

Voor Ad Nederlof (IPO) zijn de maatschappelijke opgaven leidend en bepaalt het type opgave de wijze waarop overheden hun partnerschap vormgeven. De provincie is geen midden-bestuur maar mede-bestuur. De overheden moeten samenwerken in de keten beleid-kennis-uitvoering-innovatie. Provincies investeren in innovatie. Onder de Omgevingswet wordt van overheden verwacht dat integraal wordt gedacht en gewerkt, dat maatschappelijke waarde en omgevingswaarde wordt gecreëerd. Kennis is daarbij onmisbaar. De provincie kan goed een verbindende rol spelen in de regio en bijdragen aan het delen en toepasbaar maken van kennis. Hij wijst op CROW (voor verkeer, infrastructuur en openbare ruimte) als voorbeeld van het organiseren van kennis, in samenwerking met externe professionals uit verschillende vakgebieden.

Albert Vermue (UvW) licht toe dat voor de klassieke thema's en taken kennis en data bij de waterschappen goed geborgd zijn via de STOWA. Door de leden worden ook de hiervoor benodigde financiële middelen gedragen. De kennis en informatie is niet altijd voor andere overheden zichtbaar en benutbaar. Daar ligt een aandachtspunt. In de brede maatschappelijke opgaven is de rol van de waterschappen minder vanzelfsprekend. Dat is een zoekproces en het tot stand komen van interbestuurlijke verbindingen en de bijbehorende kennisoriëntatie is teveel van (toevallige) netwerken afhankelijk. Meer structurele verbinding en verankering is wenselijk. Bij de transities klimaat, energie, CE is de rol en positie van de waterschappen verschillend. DPRA leert hoe bij klimaatadaptatie te opereren. De transitie CE is weerbaar. Wat in elk geval kan worden verbeterd is dat de waterschappen hun activiteiten eerder aan de landelijke en regionale agenda's koppelen.

Aan Emiel Reiding (BZK) vraagt Lilian wat we van het proces van het ontwikkelen van de nationale omgevingsvisie (NOVI) kunnen leren. Emiel noemt als belangrijke les: samenhang zorgt voor onvermijdelijke complexiteit en genereert een vraag naar kennis die interdisciplinair is. Oplossingen moeten op regionaal niveau bereikt worden. Hiervoor moet de kennisinfrastructuur worden aangepast, want die is nu nog vooral nationaal georganiseerd. Het aantal vragen uit de regio groeit, daarop moet snel(ler) een antwoord komen. De bestaande mis-fit tussen regionalisering en de nationaal gerichte kennisinfrastructuur vraagt om actie en aanpassing.

Bijlage: deelnemers aan het derde Veluweberaad

<i>Deelnemers aan derde Veluweberaad (in alfabetische volgorde)</i>	<i>Voorbereiding en organisatie (in alfabetische volgorde)</i>
Lilian van den Aarsen (IenW)	Henk van den Berg (VNG)
Hans Brug (RIVM)	Marijanne van den Dries (IPO)
Peter Diez (IenW)	Gerald-Jan Ellen (Deltares)
Liz van Duin (IenW)	Sanne de Haas (RIVM)
Ineke van der Hee (IenW)	Aldert Hanemaaijer (PBL)
Maarten de Hoog (omgevingsdiensten)	Roelie Mulder (IPO)
Rik Janssen (Provincie Zuid-Holland/IPO)	Joyce Nellissen (GGDGHOR)
Leo Klaassen (omgevingsdiensten)	Ruud Peeters (omgevingsdiensten)
Stefan Kuks (UvW/DPRA)	André Peeters Weem (IenW/RWS)
Reinier ter Kuile (BZK)	Jan Roels (RIVM)
Hans Mommaas (PBL)	Korienke Smit (RIVM)
Ad Nederlof (IPO)	Sofie Stolwijk (IenW/DPRA)
John Nederstigt (Haarlemmermeer/VNG)	Jaap Tuinstra (IenW)
Emiel Reiding (BZK)	Daan Vogelesang (KNMI)
Els van Schie (RIVM)	Joke van Wensem (IenW)
Ruud Splitthoff (IenW/RWS)	
Gerard van der Steenhoven (KNMI)	
Edward Stigter (VNG)	
Jan Willem Strebus (omgevingsdiensten)	
Ron Thiemann (Deltares)	
Henriëtte Treurniet (GGDGHOR)	
Louise Veerbeek (IenW)	
Lambert Verheijen (UvW)	
Albert Vermue (UvW)	
Bram de Vos (WEnR)	
Tjeerd van der Zwan (Heerenveen/VNG)	